

Regionalna geografija Afrike

7.

Gospodarstvo Afrike

Opće značajke afričkog gospodarstva

- 22 % površine svijeta.
- 16 % svjetskog stanovništva.
- 3,6 % svjetskog dohotka.
- 2 % industrijske, 5 % rudarske proizvodnje.
- Jednostranost proizvodnje, pretežito za izvoz; ovisnost o kretanju cijena sirovina na svjetskom tržištu; malen utjecaj na cijene zbog nedovoljne političke moći.
- Gospodarski najnerazvijeniji kontinent; većina najsiromašnijih zemalja svijeta nalazi se u Africi.

Tradicionalna ekonomsko-geografska obilježja

- Složeni procesi unutarnjeg preslojavanja društva i privrede.
- Postkolonijalizam – preustroj s tri politička „organizma” (britanski, francuski, portugalski) na 50-ak novih država.
- Novonastale zemlje naslijedile su stare probleme jer su nastale na temelju granica koje su bile osnova kolonijalne podjele kontinenta.
- Podjela rada – osnova razvoja svakog društva, u Africi je određena biološkim čimbenicima (striktna podjela na muške i ženske poslove).

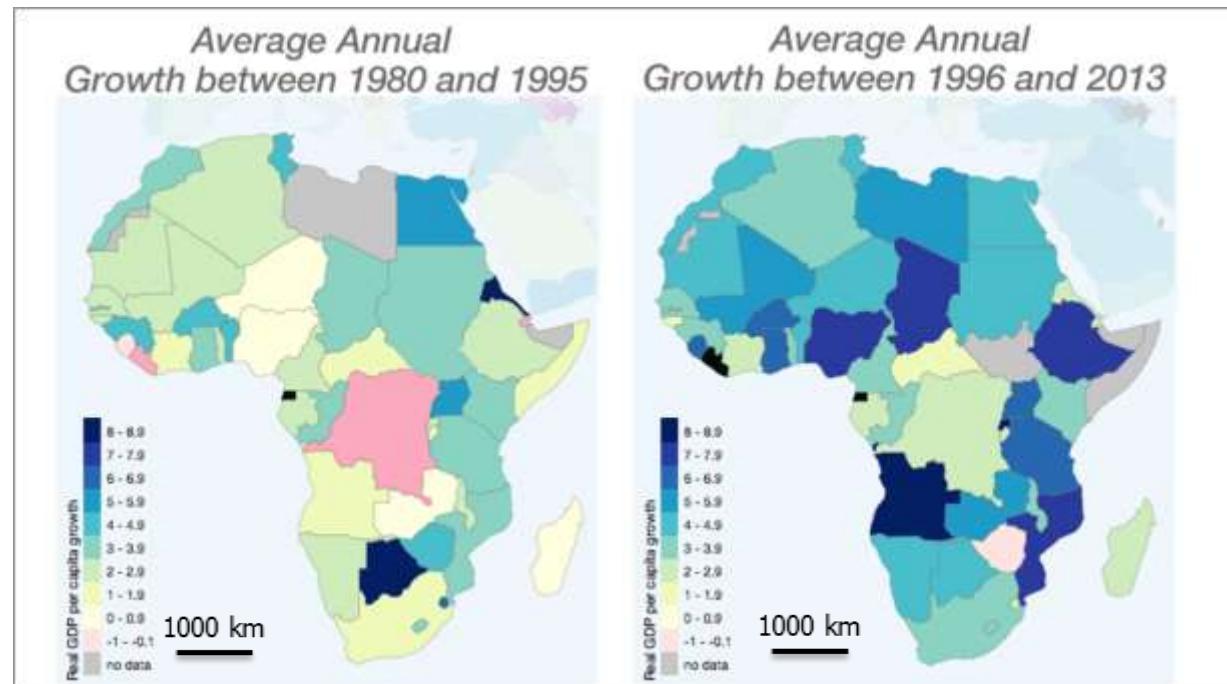
- Žene često sudjeluju u poslovima koji zahtijevaju dulje napore dok muškarci obično obavljaju poslove u kojima je potrebna veća fizička snaga; često je sudjelovanje djece u radu.
- Radna snaga uglavnom je mlada, nekvalificirana i karakterizira je slaba produktivnost.
- Uloga novca porasla je pod utjecajem Europljana, za novac se kupuje uglavnom uvozna roba dok u domaćoj trgovini još prevladava razmjena dobara.
- Značenje stoke je veliko, ali je više socijalno nego gospodarsko (važan je broj stoke, a ne kvaliteta).

- Prije uporabe pluga žene su se uglavnom bavile poljodjelstvom, dok su muškarci čuvali stoku (tropska Afrika). Uvođenjem pluga odnosi se mijenjaju, pa opada socijalni prestiž žena.
- Mnogoženstvo: bogatiji muškarci mogu si priuštiti više žena, dok su siromašniji prisiljeni održavati izvanbračne veze; olakšano širenje spolne bolesti.
- Osnovni problemi: nedostatak obradive zemlje, agrarna prenapučenost, erozija zemljišta zbog preintenzivnog agrarnog iskorištavanja.

Suvremenih gospodarski trendovi

- Krajem 20. i početkom 21. st. završena je većina ratova na kontinentu; u brojnim zemljama započeo je proces demokratske i gospodarske tranzicije.
- Stabilizacija sigurnosnih i političkih prilika omogućila je gospodarski rast.
- **U prvom desetljeću 21. st. Afrika je prestigla Daleki Istok po stopi porasta BDP-a.**
- Mnoge afričke zemlje bilježe dvoznamenkastu godišnju stopu porasta BDP-a (npr. Angola i Gana).

Usporedba stope porasta BDP-a
u Africi u razdobljima
1980. – 1995. i 1996. – 2013.

- Nagli rast gospodarstva potaknut je visokim cijenama sirovina na svjetskom tržištu.
- Rast je usporen nakon izbijanja globalne gospodarske krize 2008. i pada cijena sirovina (ponajprije nafte).
- Godine 2015. stopa porasta afričkog gospodarstva bila je 3 %; pad od 1,5 % u odnosu na 2014. g.
- Usporen gospodarski rast odražava se i na političke prilike; nemiri i sukobi na sjeveru kontinenta, pojava vjerskog ekstremizma i sl.
- U budućnosti se ipak može očekivati kontinuirani rast afričkog gospodarstva.

Ključni čimbenici gospodarskog rasta

- porast vanjskotrgovinske razmjene.
- raširenost engleskog jezika (posebice južno od Sahare).
- poboljšano obrazovanje (pretpostavlja se da će do 2020. g. oko polovice radne snage u Africi imati neki stupanj srednjoškolskog obrazovanja).
- prirodna bogatstva.
- jeftina radna snaga.
- poboljšana infrastruktura (2013. SAD predstavio plan ulaganja u afričku infrastrukturu vrijedan 7 mlrd. USD).

Prijetnje gospodarskom rastu

- Nasilje i sukobi i uz njih vezan problem izbjeglica; posebice sjeveroistočna i dijelovi zapadne Afrike (Libija, Egipat, Nigerija i dr.).
- Trgovina ljudima, piratstvo, religijski ekstremizam.
- Rizici od izbijanja epidemija i pandemija (npr. ebola na zapadu Afrike).
- Negativni učinci klimatskih promjena: suše, poplave, erozija obradivog tla, dezertifikacija.
- Navedeni rizici povećavaju troškove investiranja u Afriku i smanjuju produktivnost te rast gospodarstva.

Primarni sektor

- Poljoprivreda: dva bitno različita sustava gospodarstva: ***tradicionalni naturalni i komercijalni.***
- **Tradicionalni:** zapadna Afrika, Sudan, Etiopija, Somalija, Uganda, Malavi, Kongo, Zambija.
- **Komercijalni:** Kenija, Zimbabve, JAR.

Izvor:
<http://www.peopleandtheplanet.com/index.html@lid=30272§ion=34&topic=27.html>

Izvor: <http://www.voanews.com/a/black-farmers-in-south-africa-still-struggling-with-land-reform/1535152.html>

- Komercijalna poljoprivredna gospodarstva: uglavnom plantaže u vlasništvu europskih doseljenika, proizvodi se izvoze, prinosi su visoki.
- Domorodački posjedi: slabo razvijeni, mali prinosi, proizvodi se uglavnom za vlastite potrebe.

Vinogradi u okolini Cape Towna (JAR)

Izvor: <http://blog.flightsite.co.za/top-10-wine-farms-on-the-stellenbosch-wine-route/>

- Tradicionalna poljoprivreda ima izrazito regionalne karakteristike.
- U sjevernoj Africi isprepleću se utjecaji berberske i arapske kulture; razlika između vlažnijeg primorja i pustinjske unutrašnjosti.
- Ječam, pšenica, vinova loza i maslina u sredozemnom primorju.
- Oaze: datulja, pšenica, kukuruz, duhan, prema vlažnijim krajevima pamuk (Sudan).

Uzgoj datulja u oazi

Izvor: <http://www.animationoptions.com/photobphi/date-palm-tree-in-desert>

- U tropskoj Africi tradicionalno poljodjelstvo još uvijek obilježava nomadizam; sve češće se primjenjuju i suvremene metode.
- Europljani uveli kukuruz, manioku, jam i bananu.
- Manioka je osnovna hrana stanovništva u tropskoj Africi.

Manioka; gomolj (gore) i stabljika (dolje)

Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Manioka>

Banane na afričkoj tržnici

Izvor: <https://www.theimagefile.com/?Action=VF&id=5631523602>

- Komercijalna poljoprivreda pokazuje stalan napredak.
- Velika važnost; agrarni proizvodi čine 2/3 vrijednosti izvoza Afrike.
- Četiri glavne kulture: kava, kakao, pamuk i produkti uljevite palme.
- Afrika sudjeluje s 25 % u svjetskoj proizvodnji kave (*Coffea arabica*).
- Proizvodnja je najraširenija u Etiopiji, Ugandi i Angoli; najpogodnije temperature od 18 °C do 22 °C.
- Afrika daje i 56 % svjetske proizvodnje kakaa (krajevi s temperaturom između 24 °C i 28 °C). Glavni proizvođači su Gana, Nigerija, Obala Bjelokosti.

Kava

Izvor: <https://www.theroasterie.com/blog/coffee-101-what-does-a-coffee-plant-look-like/>

Kakaovac

Izvor: <http://edition.cnn.com/2015/01/02/business/ghana-farmers-business/>

- Pamuk: raširen je između 37° sjeverne i 28° južne geografske širine; Afrika daje oko 11 % svjetske proizvodnje pamuka (Egipat, Sudan, Angola).
- Značajna je proizvodnja biljnih ulja od kikirikija i uljevite palme. Afrika je vodeći kontinent po proizvodnji kikirikija, a daje 56 % svjetske proizvodnje ulja uljevite palme.
- Producija žitarica je mala, manje od 5 % ukupne svjetske proizvodnje.

Berba pamuka u Egiptu

Izvor: <https://sputniknews.com/business/201508111025635304/>

- **Stočarstvo:** broj krava, koza i ovaca po stanovniku veći je od svjetskog prosjeka, ali je prihod od stočarstva redovito malen.
- Stočarstvo nema ekonomsku, već često isključivo socijalnu ulogu.
- U savanskim područjima razvoj stočarstva sprječava rasprostranjenost ce-ce muhe.
- **Ratarstvo** je slabo povezano s stočarstvom, broj stoke je prevelik s obzirom na raspoložive pašnjačke površine.
- Umjesto tradicionalnih pasmina stoke uvode se europske koje su slabije otporne na prirodne elemente.

- **Ribarstvo:** razvijeno je posvuda, ali su statistički podatci nepouzdani, osobito o ulovu na unutrašnjim vodama. Komercijalni ribolov vezan je uglavnom za zapadnu obalu Afrike (JAR, Angola i Maroko).
- **Iskorištavanje šuma:** 1/4 šumskih površina svijeta, samo 15 % svjetske godišnje produkcije.
- Najviše se eksploatira drvna građa iz tropskih prašuma i vlažnih savana.
- Mahagonij, tikovina, sandalovina, ebanovina.
- Najveći izvoznici tropskog drveća: Kamerun, Gabon, Obala Bjelokosti, Kongo, Gana.
- Značenje šumarstva u ukupnom afričkom gospodarstvu je maleno; samo u Kamerunu izvoz drvne građe čini više od 10 % ukupnog izvoza zemlje; uglavnom se izvozi samo primarno obrađeno sirovo drvo.

Sekundarni sektor

Rudarstvo

- Geološka osnova: stare pretkambrijske stijene, 57 % površine Afrike (granit, gnajs, metamorfozirani škriljci), manje količine ruda i u sedimentnim stijenama.
- Stara tradicija, sustavni razvoj od 19. st.
- Rana eksploatacija dijamanata u JAR-u, iskorištavanje „masovnih“ ruda započelo nakon izgradnje željeznica.
- Fosfati u Sjevernoj Africi prva masovno iskorištavana rudna nalazišta.
- Rudarstvo je dobro razvijeno za afričke prilike; posljedica kolonijalnih interesa i bogatstva rudnih nalazišta.
- Witwatersrand bogata ležišta zlata; *copperbelt* u Katangi i Zambiji.
- Karoo formacije – škriljci i pješčenjaci u JAR-u – velika nalazišta ugljena.

- Politički je važan visok udio stranog kapitala u afričkim rudnicima; gotovo sva rudarska proizvodnja namijenjena je izvozu.
- U prošlosti se većinom iskorištavala ležišta zlata i dijamantata dok se danas eksplloatira čitav niz drugih ruda (Fe, Cu, Cr, Ni, Pt, U, Zn, nafta, plin, *koltan*).
- *Koltan*: kolumbij (niobij) + tantal, uporaba u mobilnim aparatima, nalazišta u istočnom Kongu.

Iskorištavanje dječje radne snage u rudniku koltana u istočnoj DR Kongo

Izvor: http://laborrightsblog.typepad.com/international_labor_right/2008/10/support-congo-a.html

Ruda koltana

Izvor: <https://uwaterloo.ca/earth-sciences-museum/resources/detailed-rocks-and-minerals-articles/coltan>

- Dijamanti: 54 % svjetske proizvodnje dijamanata dolazi iz Afrike.
 - Primarna nalazišta u *kimberlitima* i sekundarna aluvijalna nalazišta.
 - Glavni proizvođači: Bocvana 17 % svjetske proizvodnje, DR Kongo (16 %), JAR (9 %), Angola, Namibija, Tanzanija, Gana, Sijera Leone.
 - Južnoafrička tvrtka De Beers – monopolist u svjetskoj proizvodnji i trgovini dijamantima.
-
- Zlato: Afrika 25 % svjetske proizvodnje; JAR 19 %, Gana, Tanzanija.

Kopanje aluvijalnih dijamanata u Zapadnoj Africi

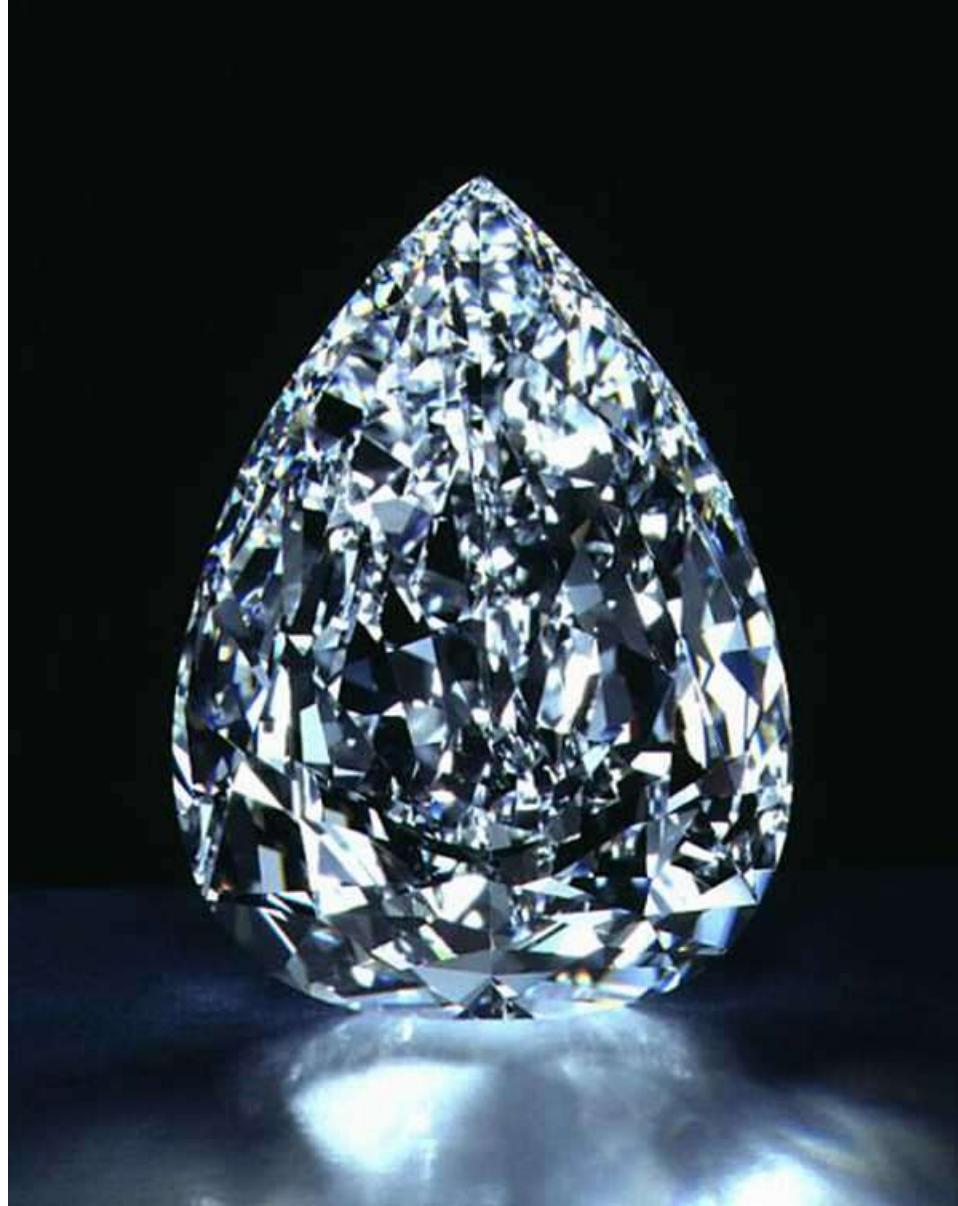
Izvor: <http://apogeospatial.com/diamond-mining/>

Prosijavanje dijamanata iz rudarske jalovine (JAR)

Big Hole, napušteni rudnik dijamanata u blizini Kimberlyja (JAR)

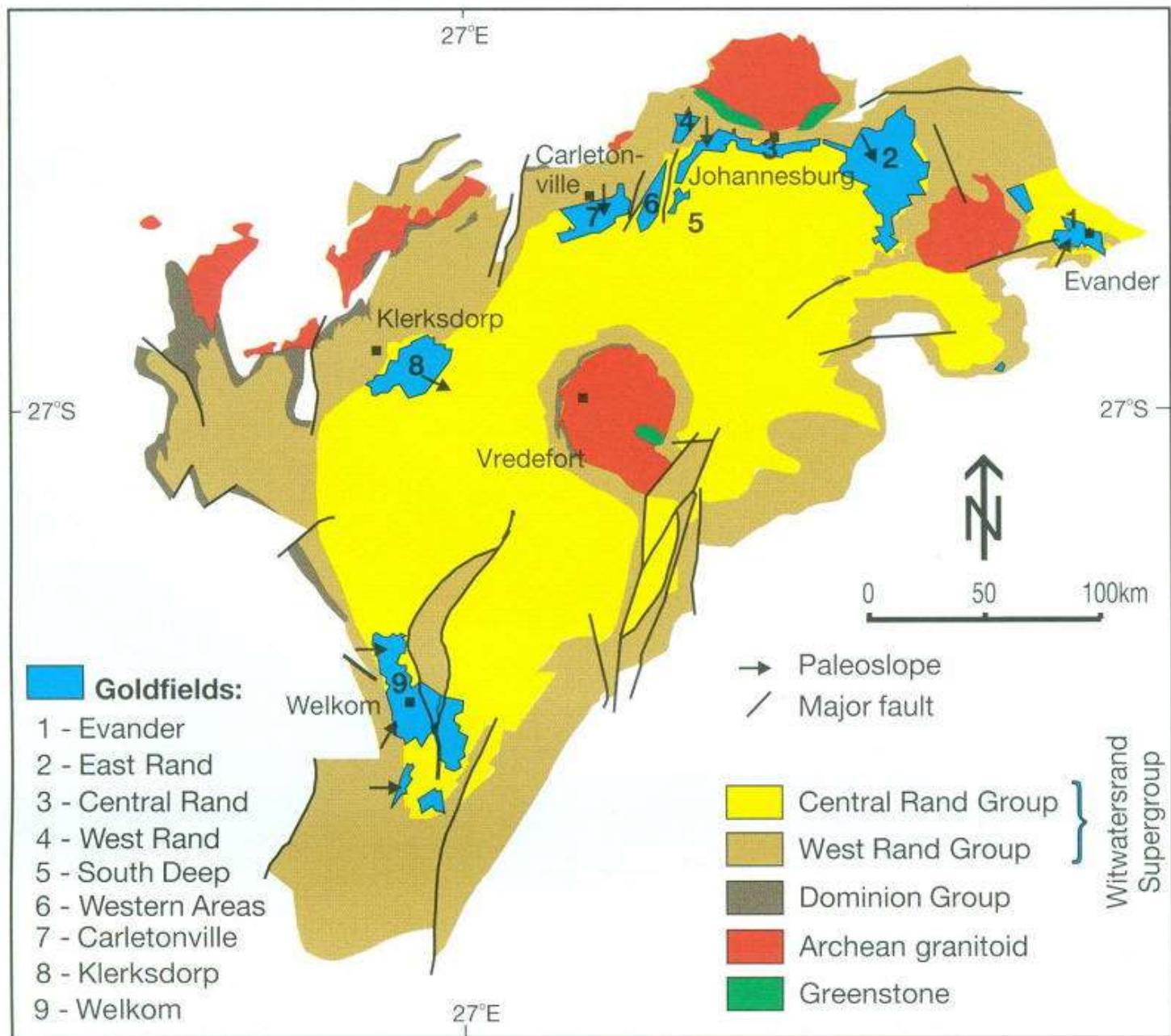
Cullinan I, 530 karata

Izvor: <https://www.troyclancy.com.au/education/famous-diamonds/great-star-of-africa.html>

- Nafta: godišnje nešto više od 9 % svjetske proizvodnje.
- Glavni proizvođači: Nigerija, Alžir, Libija, Angola, Gabon, Egipat, Sudan, Ekvatorijalna Gvineja, Čad. Niska cijena nafte posljednjih godina ima znatan utjecaj na usporavanje naglog rasta afričkog gospodarstva. Zemlje s najvećom proizvodnjom nafte često su gospodarski potpuno ovisne o njoj.
- Bakar: tzv. *copperbelt* u Zambiji, DR Kongo; Bocvana, JAR.
- Željezo: Liberija, Mauritanija, Gabon, Gvineja.
- Boksit: Gvineja.
- U više od polovice afričkih zemalja izvoz ruda sudjeluje s više od 50 % u ukupnoj vrijednosti izvoza (Nigerija 99 %, Angola 90 %, Ekvatorijalna Gvineja 95 %, Bocvana 85 %).
- Rudna bogatstva često se koriste za financiranje ratnih sukoba u pojedinim afričkim državama (DR Kongo, Angola, Liberija, Sijera Leone).

Industrija

- Vrlo slabo razvijena, uglavnom prerađivačka.
- Dugotrajan kolonijalizam, nedostatak investicijskog kapitala.
- Preuvjeti postoje zbog bogate sirovinske baze.
- JAR; jača industrijalizacija između Prvog i Drugog svjetskog rata; ostale države nakon stjecanja nezavisnosti.
- Razvoj je usporen zbog nedostatka kvalitetne radne snage, slabe kupovne moći stanovništva i pogrješaka u konceptima razvoja (megalomanija).
- JAR i danas najindustrijaliziranija zemlja Afrike; još Zimbabwe, Nigerija, Gana i zemlje sredozemne Afrike.

Witwatersrand – rudarsko i industrijsko središte Južnoafričke Republike

Promet

- Slabo razvijen, nepovoljni prirodni uvjeti (nepristupačne obale, velika pustinjska i šumska prostranstva, rijeke često neplovne zbog brzaca i velikih oscilacija vodostaja).
- Etape: pretkolonijalna, kolonijalna i etapa izgradnje željeznica.
- Tradicionalni promet, kola su nepoznata u Africi južno od Sahare sve do dolaska Europljana.
- Pomorski promet razvili su tek kolonijalisti; prometni punktovi na pomorskim pravcima prema Indiji. Danas afričke luke imaju više od 400 mil. tona tereta godišnje od čega polovica otpada na naftu. Lokalno je važan promet unutarnjim vodenim putevima.

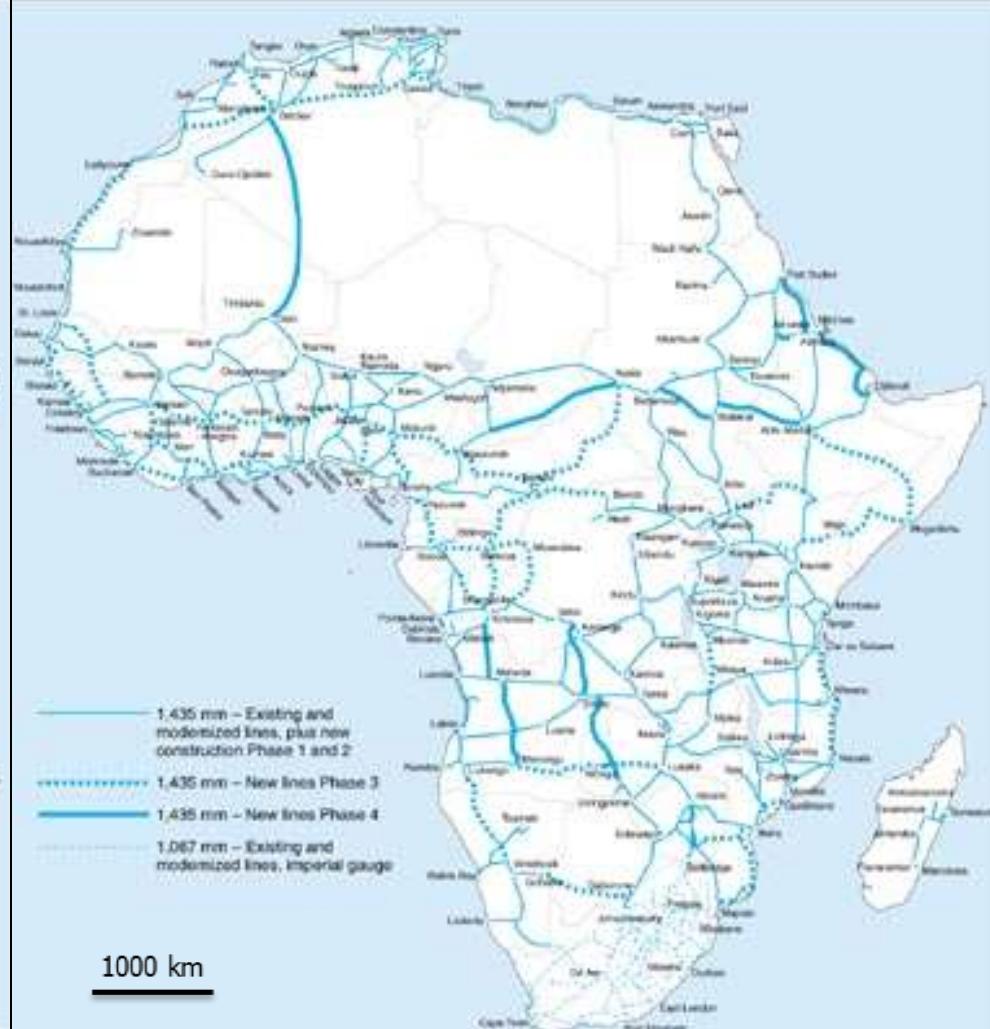
- Željeznice: kolonijalni interesi; uglavnom *penetracijske* od obale prema unutrašnjosti do ležišta ruda. Prva željeznička pruga 1852. u Egiptu.
- Jače razvijenu mrežu ima JAR i zemlje afričkog Sredozemlja.
- Gl. pravci: Johannesburg – Cape Town; Beira Lobito; Mombasa – Kampala, Džibuti – Adis Abeba.
- Noviji pravci: Tan – Zam, Zouerate – Nouadhibou, Benguela – Vila Serpa Pinto; sudanske željeznice.
- Planirana pruga Kairo – Cape Town.

The state of African railways in 1990

Sources: Fusion Energy Foundation, The Industrialization of Africa, Weisbaden: Campagne Publishers, 1980; The Times Atlas of the World, New York: Times Books, 1990.

Projected African railway network (main lines)

Afričke željezničke pruge 1990. i planirani željeznički pravci
Izvor: <http://www.schillerinstitute.org/economy/maps/maps3.html>

- Ceste: izgradnja intenzivnija tek nakon 1. svjetskog rata. Tek nešto više od 8,5 % ukupne svjetske mreže; samo 1/10 upotrebljiva čitavu godinu, tvrdu podlogu imaju samo ceste u gradovima i oko industrijskih područja.
- Najrazvijeniju cestovnu mrežu s tvrdom podlogom ima JAR, od ostalih država ističu se Zambija, Zimbabve, atlaske zemlje i dijelovi DR Konga (Katanga).
- Zračni promet: razvio se nakon stjecanja nezavisnosti: Kairo, Tunis, Alžir, Dakar, Kano, Kartum, Lagos, Kinshasa, Nairobi, Johannesburg.
- Vanjska trgovina: mali udio u ukupnoj svjetskoj trgovini; postupan, ali spor porast; vrijednost vanjske trgovine podložna velikim fluktuacijama zbog promjena cijena sirovina na svjetskom tržištu.
- Neokolonijalizam: vezanost sporazumima s bivšim kolonijalnim silama, novi utjecaji: Japan, Kina, Rusija, EU.
- Turizam i ugostiteljstvo tek u začetcima.